

Laura Lahtinen

Kartoitus esteettömyyden toteutumisesta Tampereen kaupungin pääkirjastossa

Opinnäytetyö

Kevät 2015

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Koulutusohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Laura Lahtinen

Työn nimi: Kartoitus esteettömyyden toteutumisesta Tampereen kaupungin pääkirjastossa

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2015

Sivumäärä: 38

Liitteiden lukumäärä: 1

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella Tampereen kaupunginkirjaston yleisölle avoimien tilojen esteettömyyttä liikunta- ja toimintarajoitteiset asiakkaat huomioon ottaen. Tutkimuksen pyrkimyksenä oli löytää mahdollisia aiheita parannukseen kirjaston tiloissa.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää sekä havainnointia. Havainnointi toteutettiin Kulttuuria Kaikille -sivustolta löytyvän Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslistan avulla, tutkimalla kirjaston tilojen toiminnallisuutta. Havainnoinnin tarkoituksena oli löytää sekä mahdolliset ongelmakohdat että toimivat ratkaisut kirjaston tiloissa. Paikan päällä vierailtiin useaan otteeseen, jotta saataisiin mahdollisimman kattava käsitys tilasta.

Tutkimuksessa havaittiin kirjaston tilojen olevan käytännölliset liikunta- ja toimintakyvyttömille asiakkaille sekä palvelevan heitä riittävän hyvin. Muutamia parannuksen kohteita löydettiin, esimerkiksi tiedotus kirjaston tilojen saavutettavuudesta ei ole tarpeeksi monipuolista. Myös kirjaston eri tilat saisivat olla selkeämmin löydettävissä.

Asiasanat: esteettömyys, kirjasto, havainnointi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Laura Lahtinen

Title of thesis: Survey of accessibility in Tampere city's main library

Supervisor(s): Ari Haasio

Year: 2015

Number of pages: 38

Number of appendices: 1

The purpose of this thesis was to examine the accessibility of the public space of the main library of Tampere from the perspective of disabled customers. The aim of this thesis was to find potential targets for improvement in the library premises.

The study was conducted using a qualitative research method and observation. The observation was implemented with the help of a checklist from the Culture for All website, by examining the functionality of the library premises. The purpose of the observation was to identify both possible problem areas and well-functioning solutions on the library's premises. The library was visited several times in order to reach the most comprehensive understanding of the physical environment.

The study revealed the library premises to be practical in functionality and serving disabled customers sufficiently. A few targets for improvement were found; for example, the information about accessibility in the library is not comprehensive enough. Also the library's various spaces should be more easily found.

Key words: accessibility, library, observation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvaluettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 TUTKIMUSONGELMA JA-MENETELMÄ.....	8
2.1 Tutkimusongelma.....	8
2.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	9
2.3 Havainnointi	10
3 TILA JA ESTEETTÖMYYS	12
3.1 Tilan määritelmä ja esteettömyys.....	12
3.2 Esteetön rakennus	13
4 LIIKUNTA- JA TOIMINTARAJOITTEISUUDEN HUOMIOIMINEN.	15
4.1 Kuulo- ja näkövammaiset.....	15
4.2 Iäkkäät	16
4.3 Pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa kulkevat	16
5 YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMINEN YHTEISKUNNASSA	18
5.1 Yhdenvertaisuus lainsäädännössä.....	18
5.2 Rakentaminen lain mukaan.....	18
6 ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTIMENETELMÄT	20
6.1 Design for All.....	20
6.2 Kulttuuria kaikille	20
6.3 Housing Enabler.....	21
7 TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTO - METSO.....	23
8 HAVAINNOINNIN TULOKSET	25
8.1 Ulkotilat	25
8.2 Sisätilat	27
8.3 Kirjastossa liikkuminen.....	29
8.4 Kirjaston Internet-sivut	32

9 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
------------------------	----

LÄHTEET	37
---------------	----

Liite 1 Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista

Kuvaluettelo

Kuva 1. Sisäänkäynnille johtava luiska	26
Kuva 2. Sisäänkäynti	26
Kuva 3. Asiakaskäyttöön tarkoitettu pyörätuoli.....	27
Kuva 4. Asiakaspalautusluukut	28
Kuva 5. Valaistus aikuisten- ja lastenosaston kirjahyllyissä	29
Kuva 6. Toiseen kerrokseen johtavat portaat.....	31

1 JOHDANTO

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Perustuslaki (L 11.6.1999/731) kieltää syrjinnän, oli se sitten vammaisuuden tai jonkin muun asian vuoksi. Yhdenvertaisuus, ja näin ollen myös esteettömän ympäristön suunnittelu ja toteutus, on tärkeä osa toimivaa yhteiskuntaa. Esteettömyys on yksilön itsenäistä toimintaa, yksilön ominaisuuksista riippumatta, yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Esteettömyyden ratkaisu voi parantaa muidenkin asiakkaiden kuin vain liikunta- ja toimintakyvyttömien viihtymistä tiloissa. Kun tilat on suunniteltu hyvin ja on löydetty palvelulle ja tiloille oikeat ratkaisut, voidaan parantaa asiakassuhteita ja tarvittaessa myös organisaation mainetta.

Toimivat asiakassuhteet sekä niiden ylläpito ovat yhä tärkeämpiä nykypäivänä, kun monia kirjastoja lopetetaan tai on lakkautusuhan alla. Asiakkaat haluavat saada laadukasta palvelua, ja kirjaston tilat ovat erittäin tärkeä osa laadukkaan palvelun tuottamista. Ympäristö on useimmiten ensimmäinen asia, mihin asiakkaat kiinnittävät huomionsa. Lisäksi on tärkeää, että tilat palvelevat kaikkia asiakkaita tasavertaisesti ja moitteettomasti.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Tampereen kaupunginkirjaston esteettömyyttä. Opinnäytetyön pääpaino on kirjaston tilojen toimivuus esteettömyyden kannalta katsottuna, eli kuinka liikunta- ja toimintakyvyttömät asiakkaat pääsevät esteettömästi kulkemaan ja toimimaan niissä tiloissa.

Opinnäytetyössä käsittelen esteettömyyttä liikunta- ja toimintakyvyttömien henkilöiden kannalta, olivat he sitten sokeita, vammaisia, tai muulla tavoin toimintakyvyttömiä. Käsittelen työssäni myös lainsäädäntöä ja kuinka siinä otetaan esteettömyysasiat huomioon. Opinnäytetyön toteutin suurilta osin havainnoimalla Tampereen kaupungin pääkirjaston yleisölle avoimia tiloja, ja kuinka esteettömyys on mielestäni toteutunut siellä. Työni tavoitteena oli löytää mahdollisia parannuksen kohteita kirjaston tiloissa sekä löytää muillekin kirjastoille toimivia ratkaisuja, kun tulevaisuudessa suunnitellaan esteettömiä tiloja.

2 TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄ

2.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelman tarkoituksena on selvittää tutkimuksen lukijalle sekä sen tekijälle, mistä tutkittu aihe kertoo (Ronkainen 2011, 35). Tavallisesti tutkimusongelma avataan tarkemmin esittämällä aihe kysymysmuodossa. Näin saadaan tunnistettua tutkimuksen aihe ja tutkimusongelma selkeästi toisistaan. Tutkimusongelman selvittämiseksi siitä esitettyihin kysymyksiin yritetään vastata käytetyn aineiston avulla.

Tutkimusongelma voi muodostua esimerkiksi teorialähtöisen tai aineistolähtöisen tutkimusprosessin kautta (Kajaanin ammattikorkeakoulu, ei päiväystä). Aineistolähtöinen tutkimus painottaa enemmän aineistoa, jonka kautta voidaan liikkua erilisistä havainnoista eteenpäin tavallisimpiin väittämiin (Eskola & Suoranta 1998, 83).

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnoida, kuinka esteettömyys on toteutettu Tampereen kaupunginkirjastossa Metsossa. Tutkimuksessa toivoin löytäväni vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä on esteettömyys?
  - Millainen on esteetön tila?
- Miten liikunta- ja toimintarajoitteiset henkilöt pääsevät kulkemaan Tampereen pääkirjastossa?
  - Löytyykö mahdollisia ongelmakohtia?
- Kuinka esteettömyys on toteutettu Tampereen pääkirjastossa?
  - Löytyykö mahdollisia parannuksen kohteita?
- Mitä laissa määrätään liikunta- ja toimintarajoitteisia henkilöitä koskevissa asioissa?

Tutkimuksen keskeisimpiin kysymyksiin toivoin löytäväni vastaukset havainnoimalla kirjaston tiloja liitteenä mukana olevan Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslistan (Liite 1) avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli lisäksi löytää, onko Tampe-

reen kaupunginkirjaston tiloissa käytetty ratkaisuja, joita voisi käyttää muidenkin kirjastojen esteettömyysongelmien ratkomiseen. Tutkimuksen tulosten toivon antavan apuvälineen tulevaisuutta varten, kun kirjaston tiloja suunnitellaan uudelleen esteettömyyden kannalta.

2.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käytin tutkimusmenetelmänä kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytetään, kun tutkimuskohteet ovat näkymättömiä, vaikeaselkoisia ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyneitä ilmiöitä (Puusa & Juuti 2011a, 31). Vaikka nämä syntyneet ilmiöt ovat tiettyyn paikkaan ja aikaan sidonnallisia, ovat ne myös vapaita tulkittavaksi.

Kvalitatiivinen tutkimus saadaan tiiviiksi, loogiseksi kokonaisuudeksi, kun se koostuu aiheesta aiemmin tehdyistä tutkimuksista, kerätystä aineistosta sekä tekijän omista mielipiteistä ja päätelmistä (Töttö 2004, 9–20).

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä pyrkii vastaamaan sellaisiin kysymyksiin kuten miksi, millainen ja miten (Inspirans 2009). Menetelmän tarkoituksena on avata ongelmat eri näkökulmista ja tehdä niiden käsitys helpommaksi. Kvalitatiivinen menetelmä antaa parhaan tuen tutkimukselle, kun halutaan esimerkiksi parantaa tai kehittää jotakin jo olemassa olevaa konseptia.

Valitsin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska toivon löytäväni mahdollisia parannusehdotuksia esteettömän tilan suunnitteluun ja toteutukseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen osan tästä tutkimuksesta toteutin vertaamalla ja soveltamalla jo kerättyä aineistoa itse aiheesta, kuten Pesolan esteettömyysopasta (Pesola 2009), Rakennustieto Oy:n Esteetön rakennus ja ympäristö -suunnitteluopasta (Rakennustieto Oy 2011) ja Kulttuuria kaikille sivuston Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslistaa (kts. Liite 1). Myös itse havainnoinnilla keräsin tärkeää ja validia tietoa sekä materiaalia, joilla tutkimuksen teoriaosuus täydentyi. Tutkimuksen kvalitatiivinen osa toteutui myös aiemmin esitettyjen kysymysten ja niihin vastaamisen avulla.

2.3 Havainnointi

Tutkimustapana havainnointi on hyvä menetelmä, kun halutaan perusteellista ja kattavaa materiaalia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 212–214). Havainnointitutkimuksessa materiaali kerätään havainnoimalla ja tarkkailemalla haluttua ympäristöä. Haluttaessa havainnoinnista mahdollisimman sopivan itse tutkimukselle, suunnitellaan sen toteutus hyvin. Tutkimus antaa tietoa esimerkiksi jostakin tietystä ympäristöstä, siinä tapahtuvasta toiminnasta sekä yksilöistä, jotka sitä käyttävät.

Havainnoinnin voi toteuttaa omatoimisesti itse, esimerkiksi tilassa tai tapahtumassa liikkuen, tai sen voi suunnitella ja toteuttaa tutkimuksen jonkin muun osan tueksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 201–203). Havainnointia käytettäessä yksi hyvä puoli on selvä ja suora tiedonsaanti, vailla välikäsiä. Tämä antaa mahdollisuuden tehdä omia luotettavia havaintoja jonkin ilmiön toiminnasta, sekä helpottaa ilmiön ymmärrystä sen luonnollisessa toimintaympäristössä. Havainnointi on todella mainio tuki kvalitatiiviselle tutkimusmenetelmälle.

Havainnointimenetelmän huono puoli voi ilmetä siinä, että havainnoija voi olemassa olollaan haitata tutkittavaa ilmiötä niin, että tehdyt huomiot eivät vastaa todellisuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 201–203). Ehkäistäkseen tätä tapahtumasta, havainnoijan pitäisi käydä tarkastelemassa tutkittavaa ilmiötä useaan otteeseen ennen itse varsinaisen aineiston keruuta. Paikalla vierailu useaan otteeseen auttaa myös hahmottamaan tilanteen paremmin muistiin, jos kaiken kirjaaminen ei ole välittömästi mahdollista varsinaisessa havainnointitilanteessa.

Tutkimuksen toteutin havainnoimalla kirjaston eri tiloja. Apuna havainnoinnissa käytin Kulttuurikaikille -sivustolta löytyvää Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslistaa. Tarkoitukseni ei ole orjallisesti seurata listan jokaista kohtaa, vaan havainnoida tilan käytännöllisyyttä ja toimivuutta listaa apuna käyttäen. Tarkoitukseni oli poimia tarkistuslistasta tärkeimmiksi havaitsemani kohteet ja keskittyä niihin.

Anttilan (1996, 218–224) mukaan havainnointimenetelmiä on kaksi; osallistuva ja ei-osallistuva. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija ottaa osaa tiettyyn tutkittuun tilanteeseen ja näin ollen vaikuttaa aineiston sisältöön. Ei-osallistuvassa tutkijan

on tärkeää pitäytyä puhtaasti havainnoijana. Omaan tutkimukseeni valitsin ei-osallistuvan eli suoran havainnoinnin. Oli menetelmä kumpi tahansa, on tutkijan parhaansa mukaan pyrittävä loitontamaan itsensä tutkimustilanteesta ja minimoimaan vaikutuksensa tutkimuksen lopputulokseen. Tutkijan omat ennakkokäsitykset ja uskomukset voivat myös vaikuttaa tutkimukseen samalla vääristäen lopputuloksia, sillä eihän kukaan ihminen ole kone, joka pystyy pelkästään faktapohjaisiin loogisiin päätelmiin.

3 TILA JA ESTEETTÖMYYS

3.1 Tilan määritelmä ja esteettömyys

Suomessa yleisten kirjastojen tehtävänä on taata kaikille mahdollisuus sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen (L 4.12.1998/904). Käytännössä yleiset kirjastot huolehtivat kansalaisten tietohuollosta, vähentää asukkaiden eriarvoistumista sekä tiedollista, kulttuurista ja sosiaalista syrjäytymistä (Opetusministeriö 2009).

Esteettömällä tilalla tarkoitetaan sellaista tilaa, jossa fyysiset esteet on poistettu tai minimoitu, ja jossa eri ihmisten tarpeet liikkumisessa ja muussa toiminnassa on otettu huomioon (Turvallinen kaupunki 2014). Esteetöntä rakennusta suunniteltaessa keskitytään niiden tarpeisiin, joiden on vaikea liikkua esteettömästi. Rakennuksesta tulee toimiva ja helposti käytettävä kun esteettömyyttä mietitään jo suunnitteluvaiheessa. Jos esteettömyyden linja ei ole selkeä alusta asti, joudutaan keksimään uusia ratkaisuja jo rakennuksen valmistuttua ja lopputulos voi olla vaikeaselkoinen.

Esteettömyys termi tarkoittaa montaa eri asiaa riippuen sisällöstä, jossa sitä käytetään (Pesola 2009, 1–2). Esteettömyys ja saavutettavuus termejä käytetään usein synonyymeinä, kun halutaan puhua kaiken kattavasti tuotteiden tai palveluiden helppopääsyisyydestä. Esteettömyydellä useimmiten tarkoitetaan jonkin rakennuksen esteettömyyttä, vaikka termillä voidaan tarkoittaa muutakin. Sillä tarkoitetaan ympäristön esteettömyyttä, palveluiden ja kulttuurin saavutettavuutta, tuotteiden ja rakennusten käytettävyyttä sekä tiedon ymmärrettävyyttä.

3.2 Esteetön rakennus

Esteetön rakennus on kaikille käyttäjille toimiva ja turvallinen sekä miellyttävä tila (Invalidiliitto ry 2010). Rakennuksen kaikkiin kerroksiin ja erillisiin tiloihin on helppo päästä ja niissä olevat ominaisuudet ovat helppokäyttöisiä ja järkeviä.

Esteettömässä kirjastossa sisäänkäynti, WC-tilat, portaat, hissit ja erityistilat ovat kaikille eritavalla vammaisille ihmisille saavutettavissa (Nielsen & Irvall 2005, 3). Pyörätuolilla kulkevien pitää päästä kirjaston kaikkiin tiloihin, näkövammaisten on pystyttävä liikkumaan esteettömästi valkoisen kepin tai koiran kanssa ja kuulo- vammaisten pitää pystyä keskustelemaan henkilökunnan kanssa. Kehitysvammaisten on pystyttävä löytämään aineistoa helposti ja lukihäiriöisten pitää pystyä käyttämään kirjastoa sujuvasti.

Kirjaston sisäänkäynneistä vähintään yhden tulisi olla soveltuva liikkumis- ja toimintaesteiselle (Rakennustieto Oy 2011, 10, 32–33). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sisäänkäynnille tulisi johtaa portaiden lisäksi luiska ja ulko-ovi olisi suojattava sateelta katoksella. Lisäksi rakennuksen jonkin oven eteen olisi hyvä päästä autolla ja tuulikaappi tulisi mitoittaa riittävän väljäksi.

Esteettömään wc-tilaan tulisi päästä suoraan aulasta, eteisestä tai käytävästä ja ovien avautua ulospäin (Rakennustieto Oy 2011, 39). Wc-tilojen mitoituksessa on otettava huomioon, että tilaa riittää pyörätuolilla liikkumiseen sekä muihin toimintoihin (kuten vauvanhoitoon).

Jos rakennuksessa on useampi kerros, tulisi kerroksesta toiseen päästä sekä hissillä että loivia portaita pitkin (Rakennustieto Oy 2011, 25–31). Hissin valinnassa tulisi ottaa huomioon sen käyttötarkoitus: pyörätuolin ja rollaattorin tilan tarve on suuri. Portaiden valinnassa kierreportaat ovat huono vaihtoehto, koska ne ovat vaikeakulkuiset kaikille, mutta erityisesti henkilöille, joilla on käytössään vain yksi käsi.

Kulkuväylien tulisi olla sekä sisällä että ulkona tilavia ja esteettä (Rakennustieto Oy 2011, 14, 16). Hyvin valaistut ja esteettömät kulkuväylät helpottavat näkövammaisten liikkumista hämärässä. Pyörätuolista pitäisi ulottua avaamaan ovet

ilman, että pyörätuoli estää sen. Kulkuväylän pinnan tulisi olla kova, tasainen ja luistamaton.

Koska esteettömän rakennuksen tavoitteena on, että eri-ikäisten ja kokoisten sekä eri vammaisryhmien tarpeet otetaan huomioon, tulisi suunnittelussa huomioida kalusteiden ja varusteiden sijoitus ja mitoitus tarkkaan (Rakennustieto Oy 2011, 72). Tärkeää olisi, että sekä seisovat, että pyörätuolissa istuvat ylettyvät eri toimintoihin, esimerkiksi palovaroittimen katkaisijaan. Lisäksi tiloissa tulisi käyttää selko-kielisiä opasteita, jotka on sijoitettu selkeästi havaittaviin paikkoihin suunnilleen silmien korkeudelle.

Huoneen akustiset ominaisuudet, kuten sen koko ja muoto, vaikuttavat siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa ihmisten on selkeästi kuulla eri ääniä (Merriam-Webster 2014). Huoneakustiikkaa suunniteltaessa tulisi tarpeettomia taustamelun lähteitä välttää (Rakennustieto Oy 2011, 10–11). Keskusteluun tarkoitetuissa tiloissa myös kuulovammaisten pitäisi pystyä keskustelemaan vaivattomasti.

Esteettömissä rakennuksissa pitäisi ottaa huomioon myös valaistus (Rakennustieto Oy 2011, 80–81). Ulkovalaistuksen toteutuksessa olisi otettava huomioon häikäsemättömyys. Lisäksi valojen olisi hyvä korostaa portaiden ja luiskien alkamista. Kuten ulkovalo, sisävalokaan ei saisi häikäistä. Sisävalaistuksen tulisi olla tasainen ja standardin EN12464-1:2002 Light and lighting of work places. Indoor work places mukainen. Riittävällä yleisvalaistuksella saadaan aikaan hyvä valaistus.

4 LIIKUNTA- JA TOIMINTARAJOITTEISUUDEN HUOMIOIMINEN

Liikkumis- ja toimintarajoitteisella henkilöllä tarkoitetaan yleensä henkilöä, jonka kyky liikkua, toimia tai kommunikoida on rajoittunut (Rakennustieto Oy 2011, 8). Ne voivat olla rajoittuneet pysyvästi tai tilapäisesti, esimerkiksi jonkin vamman, sairauden tai ikääntymisen vuoksi. Myös raskaus, pienten lasten tai tavaroiden kanssa kulkeminen voi vaikuttaa liikkumis- tai toimintakykyyn.

Vammaisuus on henkilön ominaisuus, esimerkiksi huonontunut tai puuttuva liikkumis- tai näkökyky, ja siitä tulleet esteet ovat riippuvaisia ympäristön ominaisuuksista (Rakennustieto Oy 2011, 8). Kun ympäristöä suunniteltaessa on vähennetty mahdollisia liikkumis- ja toimimisesteitä, niistä aiheutuva haitta on minimoitu.

4.1 Kuulo- ja näkövammaiset

Kuulovammaisesta puhuttaessa tarkoitetaan yleensä henkilöä, joka kärsii jonkin asteisesta kuulonalenemisesta (Kuuloliitto ry 2009). Huonokuuloisella henkilöllä kuulovamma on osittainen ja hän pystyy keskustelemaan esimerkiksi kuulolaitteen avulla. Täysin kuuroutunut henkilö on menettänyt kokonaan kuulonsa. Kuuroutuneet kommunikoivat tukimenetelmien avulla.

Kuulovamma vaikeuttaa ihmisen elämää ja kykyä vastaanottaa informaatiota sekä kommunikointia (Koivu 1999, 8–9). Pahimmassa tapauksessa huonosti suunniteltu tila voi aiheuttaa kuulovammaiselle vaaratilanteen, jos esimerkiksi palohälytin ilmoittaa tulipalosta pelkästään hälytysäänellä. Tästä syystä kaikkien mahdollisten laitteiden olisi hyvä toimia äänen lisäksi visuaalisesti. Kuulovammaisilla esteettömyyttä ajatellessa opasteet ja muut visuaaliset avut ovat ensisijaisen tärkeitä (Ikonen). Kirjaston tiloissa pitäisi olla selkeät monikieliset opastekyltit, jotka auttavat asiakasta löytämään tarvitsemansa.

Näkövammaiseksi luokitellaan ihmiset, jotka voivat olla heikkonäköisiä tai sokeita (Näkövammaisten Keskusliitto ry). Virallisessa määrittelyssä otetaan huomioon mm. näöntarkkuus ja näkökentän pituus. Näkövammaiseksi ei katsota ihmisiä, joiden näkökyvyn voi korjata laseilla tai toinen silmä on näöltään normaali.

Näkövammaisen henkilö turvautuu muihin aisteihin ja apuvälineisiin liikkueessaan omatoimisesti (Verhe 1996, 24–25). Sokeat ja heikkonäköiset käyttävät apunaan mm. valkoista keppiä. Kepin avulla heidän on helppo havaita maaston tasoerot ja esteet sekä kulkuväylän reuna. Kuuloaisti on näkövammaiselle tärkeä apu. Se auttaa erittelemään äänet ja niiden eri suunnat sekä etäisyyden, ja näin ollen on mahdollista havaita kaikujen avulla aukkoja ja esteitä. Näkövammaisille tilojen esteettömyys ja helppokulkuisuus on tärkeää (Ikonen). Kulkuteiden tulisi olla puhtaan esteistä, jotka voivat aiheuttaa törmäys-, kompastumis-, liukastumis- ja puutoamisvaaroja. Tilan akustiikka ja valaistus ovat myös tärkeitä.

4.2 Iäkkäät

Nykyajan Suomessa iäkkäiden yli 65 vuotta täyttäneiden määrä on kasvussa (Sarvimäki, Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen (toim.) 2010, 14–15). Elinajan odotteen piteneminen ja sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat vaikuttavat väestönjakautumiseen merkittäväällä tavalla. Mitä vanhemmiksi ihmiset elävät, sitä enemmän sairaudet ja toimintakyvyn heikkeneminen vaikuttavat iäkkäiden asiakkaiden palveluun.

Iäkkäitä huomioon otettaessa pätee melkein samat tarpeet kuin kuulo- ja näkövammaisille (Ikonen). Selkeät ja isotekstiset opasteet ja helppokulkuiset sekä hyvin valaistut käytävät ovat toimivia ratkaisuja. Myös levähdyspaikkojen sijoitus eripuolille kirjaston tiloja auttavat liikunta- ja toimintarajoitteisia asiakkaita.

4.3 Pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa kulkevat

Pyörätuolia käytetään, kun liikkuminen on sairaudesta tai vammasta johtuen vaikeaa tai mahdotonta (Apparelyzed 2013). Pyörätuoleja on monen mallisia ja erilaisilla toiminnoilla varustettuina, mutta kaikkein yleisimmät ovat käsikäyttöiset sekä sähköllä toimivat pyörätuolit. Rakennetun ympäristön sopeuttaminen pyörätuolille soveltuvaksi on yksi vammaisten oikeuksista taistelevien liikkeiden tärkeimmistä kampanjoista.

Esteetöntä rakennusta suunniteltaessa on hyvä aloittaa pyörätuolimitoituksesta (Pesola 2009, 4–5, 18). Pyörätuolimitoitettut käytävät ja muut kulkutiet soveltuvat hyvin myös muunlaisten kulkuvälineiden käyttöön, kuten lastenvaunujen ja rullatuolien. Pyörätuolille tarvittavien mittojen piirtäminen pohjapiirroksiin pyörätuoliympyröiden muodossa, ei takaa tilojen esteettömyyttä, sillä ne tarkoittavat vain, että kyseisessä kohdassa on liikkumis- tai toimintarajoitteisen henkilön mahdollista kääntyä eri apuvälineiden kanssa. Sähkökäyttöiset pyörätuolit tarvitsevat enemmän tilaa kääntyäkseen kuin käsikäyttöiset.

5 YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMINEN YHTEISKUNNASSA

5.1 Yhdenvertaisuus lainsäädännössä

Suomen perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä (L 11.6.1999/731). Laissa säädetään myös, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa (L 20.1.2004/21). Mahdollisissa syrjintätilanteissa lain tehtävänä on vahvistaa syrjinnän kohteeksi joutuneen lainsuojaa. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Suomen laissa on laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, jonka tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (L 3.4.1987/380).

5.2 Rakentaminen lain mukaan

Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa (L 20.1.2004/21). Viranomaisten tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa on määrätty, mistä kaikesta rakennushankkeeseen ryhtyvän tulee huolehtia rakennusta ja sen piha- ja oleskelualueita suunnitellessa ja rakennettaessa (L 5.2.1999/132). Huomioon tulee ottaa käyttötarkoitus, käyttäjämäärä ja kerrosluku esteettömyyden ja käytettävyyden kannalta, jotta erityisesti

lapset, vanhukset ja vammaiset henkilöt eivät joudu syrjinnän kohteeksi rakennusta suunniteltaessa.

Maankäyttö- ja rakennusasetus, niin kuin lakikin, ohjaavat rakentamista myös esteettömyys asioissa (A 10.9.1999/895). Asetuksen mukaan hallinto- ja palvelurakennukset, joihin tasa-arvon mukaan kaikilla on oltava edellytykset päästä, on sovelluttava myös liikunta- ja toimintakyvyttömiä henkilöiden käyttöön.

Suomen rakentamismääräyskokoelmaan on koottu säännöksiä ja ohjeita, joiden tarkoituksena on täydentää maankäyttö- ja rakennuslakia sekä asetusta (Edilex 18.9.2014). Rakentamista koskevat säännökset, jotka on annettu asetuksena ja koottu Suomen rakentamismääräyskokoelmaan, ovat velvoittavia.

6 ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTIMENETELMÄT

6.1 Design for All

Design for All eli DfA on suomalainen verkosto, jossa asiantuntijat eri aloilta kohtaavat tarkoituksenaan informoida yrityksiä ja julkista sektoria parantaakseen palveluita ja tuotteita sekä ympäristöä (Autio 26.4.2013). Tavoitteena DfA-verkostolla on tukea tasa-arvoisen eurooppalaisen tietoyhteiskunnan kehittymistä. DfA-verkoston jäsenet ovat mm. käyttäjiä edustavia järjestöjä, tutkimuslaitoksia ja korkeakouluja.

Suomen Design for All-verkosto kuuluu EU-maiden yhteiseen kokonaisuuteen, European Design for All e-Accessibility Network EDeAN. DfA-verkoston perusajatuksena on antaa tietoa koskien esteettömyyttä ja saavutettavuutta (Stakes 24.1.2005). Verkosto järjestää projekteja, työpajoja ja foorumeita esteettömyyden ja saavutettavuuden parantamiseksi.

European Design for All e-Accessibility –verkosto koostuu 160 organisaatiosta EU-maissa (EDeAN, 2007). EDeAN perustettiin vuonna 2002 eEurope 2002 toimintasuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Euroopan komissio ja kaikki EU:n jäsenvaltiot sopivat ja sitoutuivat kyseiseen toimintasuunnitelmaan. Toiminnan tavoitteena on nostaa Design for All –periaatteen profiilia ja korostaa tietoyhteiskunnan saavutettavuuden ja esteettömyyden tärkeyttä.

6.2 Kulttuuria kaikille

Kulttuuria kaikille –palvelu aloitti toimintansa vuonna 2003 ja sai alkunsa museoalan yhdenvertaisuustyöstä (Kulttuuria kaikille 16.10.2014). Palvelusta vastaa Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja sitä tukee opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuuria kaikille –palvelu toimii Helsingin Ruoholahden Kaapelitehtaalla.

Kulttuuria kaikille –palvelu on koko maassa kulttuurin ja taiteen alalla toimiva palvelu, jonka tarkoituksena on antaa tietoa ja avustusta kulttuuritoimijoille saavutettavuuden ja moninaisuuden kysymyksissä (Kulttuuria kaikille 16.10.2014). Palvelu

tekee yhteistyötä taide- ja kulttuuriorganisaatioiden sekä eri yleisöryhmien kanssa. Palvelu myös edistää kulttuuripalveluita, jotka ovat kaikille avoimia ja monia eri yleisöjä huomioon ottavia. Lisäksi Kulttuuria kaikille –palvelun tavoitteena on tasavertainen kulttuuritoiminta.

Kulttuuria kaikille –palvelu järjestää koulutuksia ja saavutettavuuskartoituksia, jakaa ajankohtaista tietoa sähköpostilistan avulla sekä tuottaa työkaluiksi oppaita, selvityksiä ja tarkistuslistoja (Kulttuuria kaikille 16.10.2014). Palvelun järjestämät koulutukset suunnitellaan juuri tilaajan tarpeisiin sopiviksi kokonaisuuksiksi. Palvelun eri koulutusaiheita ovat esimerkiksi kulttuuripalvelujen kehittäminen osallistumiselle avoimiksi ja monenlaisia yleisöjä huomioiviksi, kulttuurikohteen esteettömyyden ja saavutettavuuden kehittäminen sekä miten kehittää viestintä monenlaiset asiakkaat huomioivaksi.

Saavutettavuuskartoituksessa tutkitaan kuinka rakennetun ympäristön esteettömyys on toteutettu ja kuinka eri palvelut ovat saavutettavissa (Kulttuuria kaikille 16.10.2014). Lisäksi kartoitus kertoo kuinka toimiva ympäristö, esimerkiksi museo, teatteri, kirjasto tai tapahtuma on. Saavutettavuuskartoituksen pohjana käytetään rakennuslainsäädäntöä ja suosituksia, sekä onnistuneita kokemuksia toimivista ratkaisuista.

6.3 Housing Enabler

Housing Enabler –arviointimenetelmän kehitti amerikkalainen arkkitehti Edward Steinfeld vuonna 1979 (Hurnasti 3.2.2014). Menetelmän kehitystä jatkoivat ruotsalainen toimintaterapian ja gerontologian professori Susanne Iwarsson sekä systeemisuunnittelija ja tutkimusinsinööri Björn Slaug.

Housing Enabler ajatus julkaistiin alun perin perustana asumisen ja julkisen ympäristön esteettömässä suunnittelussa (Iwarsson 26.10.2014). Esteettömyyttä ratkovat suunnitelmat, joissa käytetään Enabler –arviointimenetelmää, perustuvat ennakoiwaan, objektiiviseen sekä normiperusteiseen arviointiin ja analysointiin. Housing Enabler –arviointimenetelmää käytetään tietokoneohjelman avulla, jossa

arvioinnit ja analysoinnit tehdään kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan yksilön tai ryhmän toimintakyvyn rajoitteita 15 arviointikohdan avulla. Seuraavassa vaiheessa laaditaan kattava arviointi ympäristöstä käyttäen 188 arviointikohtaa. Viimeisessä vaiheessa lasketaan kokonaispistemäärä, joka määrittää esteettömyyteen liittyvien ongelmien tason tapauskohtaisesti.

Loppupistemäärä ennustaa kuormituksen, jonka aiheuttaa tietty yhdistelmä, toimintakyvyn rajoitteet sekä ympäristön suunnittelu. Näin ollen saadaan ennustettavissa olevien esteettömyysongelmien aste. (Iwarsson 26.10.2014). Mitä korkeampi pistemäärä on, sitä korkeampi on esteettömyysongelmien aste. Arviointi ja analyysi tekevät selväksi, että esteettömyys on suhteellista ja ongelmia siihen liittyen nousee vain, kun ympäristön suunnittelua verrataan toimintarajoitteisen yksilön tarpeisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että pistemäärä on aina 0, kun yksilö tai ryhmä on täysin vailla toiminnallisia rajoitteita ympäristöstä riippumatta.

7 TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTO - METSO

Tampereen ensimmäinen yleinen kirjasto, Sällskapet för Låne Bibliothek i Tammerfors, avasi ovensa kaikelle kansalle 20. toukokuuta 1861 (Tampereen kaupunginkirjasto 3.11.2014). Aluksi sen hoitamiseksi oli perustettu lukuyhtiö (eräänlainen sivistysseura), mutta vuonna 1863 palkattiin ihan ensimmäinen kirjastonhoitaja.

Vuosien aikana kirjasto on sijainnut useassa eri osoitteessa Tampereen keskustan alueella. 1867 jouduttiin sulkemaan ovet nälkävuoden takia. 1870 kirjasto aloitti uudelleen toimintansa ja se sijoitettiin alkeiskoulun rakennukseen Kauppakadulle. Vuonna 1875 kirjasto muutti kansakoulun uuteen rakennukseen Hämeenpuiston varteen, jossa sillä oli käytössä kaksi isokokoista huonetta. 1879 se sijoitettiin Hammarenin taloon Kuninkaankadulle.

Tampereen kaupunki ylläpiti kirjastoa ja sen toimintaa vuosia ennen kuin vuonna 1881 kaupunki alkoi päättää kirjaston asioista virallisesti. Samalla kaupunki valitsi kirjastolle johtokunnan. Johtokunnassa alettiin jo sen alkupäivinä suunnitella kirjastolle omaa kirjastotaloa, joka otettiin käyttöön Aleksis Kiven päivänä vuonna 1925.

Vuonna 1978 ilmoitettiin arkkitehtikilpailusta, jonka tarkoituksena oli uuden kirjastotalon rakennus. Kilpailun voittivat Raili ja Reima Pietilä, jotka suunnittelivat myös kirjaston ympäristön ja sisustuksen. Kolmen vuoden rakennuksen jälkeen Metson avajaiset pidettiin 21. elokuuta 1986.

Kirjastorakennus on muodoltaan kuin soitimella oleva metso. Kirjastoon kuljetaan sisään eläimen nokan alta, suurin osa kirjoista on pyrstösulkien alla ja työhuoneet sijaitsevat siipien alapuolella. Yleisölle avoimissa tiloissa on vältelty suoria seiniä ja ikkunalaudat sekä jalkalistat ovat kaarevia. Sisätilojen seinät ovat suurimmaksi osin valkoiseksi maalattua betonia ja lattioissa on käytetty mm. graniittia, kivilaattaa, koivuparkettia sekä muovilaattaa.

Tila, jossa suuriosa kirjoista pidetään, on valaistu ainoastaan kohdevaloilla ja kirjahyllyjen ylä- ja alalaitoihin on laitettu akustiset paneelit, joiden tarkoituksena on kaiun ehkäisy. Kirjastorakennus on voittanut monta palkintoa, joista yksi on Invalidiliiton yhdyskuntasuunnittelupalkinto 1986.

Nykyään Metson kirjasto lupaa tarjota kaikille palveluita, myös niille jotka eivät itse pääse tulemaan paikalle, oli syynä sitten sairaus, vamma tai korkea ikä. Yksi tällainen palvelu on vaihtuvien kirjakokoelmien lähettäminen eri laitoksiin, kuten päiväkoteihin, päivätoimintakeskuksiin, vammaisjärjestöjen kerhoille sekä vanhainkoteihin.

Vuonna 2012 kirjasto lähti mukaan Ikäihmisten lautakunnan ja kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen keskeiseen sopimukseen. Sopimuksen yksi osio liittyy erityispalveluiden tuottamiseen ikäihmisille ja aikuisille, jossa kirjaston tehtävänä on tukea ja tarjota palveluitaan kotona sekä laitoksissa asuville ja siellä hoidettaville.

Kirjasto tarjoaa myös erilaisia lukipalveluita niille, joilla on vaikeuksia oppimisen, lukemisen sekä kirjoittamisen kanssa. Näitä palveluita ovat mm. isotekstiset kirjat, selkokirjat, äänikirjat, musiikki, elokuvat, mahdollisuus kuunnella ja seurata tekstiä samaan aikaan sekä aineistoa oppimis- ja lukiongelmista, erityisopetuksesta ja -kasvatuksesta.

8 HAVAINNOINNIN TULOKSET

Havainnointiosion toteutin omien tilan tulkintojeni mukaan sekä VirtualTampere-sivustoa apuna käyttäen. Kävin kirjastossa useaan otteeseen ja käytiin hyödykseni myös VirtualTampere-sivustolla olevaa panoraamakuvien kuvasarjaa kirjastosta, sen ulkopuolesta ja sisätiloista.

VirtualTampere on verkkopalvelu, joka koostuu Tampereen kaupungin eri nähtävyyksistä otetuista panoraamakuvista, esimerkkeinä Tuomiokirkko, Näsilinna ja Amurin työläiskorttelimuseo (VirtualTampere 14.11.2014). VirtualTampereen kohteisiin voi tutustua omalta kotisohvalta tietokoneen tai tabletin avulla. Palvelusta löytyy 100 kohdetta, jotka koostuvat yhteensä 710 panoraamakuvasta. VirtualTampere on tuotettu yksityisellä rahoituksella ja se on täysin ilmainen, eikä sitä ole tarkoitettu kaupallisiin tarkoituksiin. Palvelu on saatavilla mm. Internet-sivustona sekä Applen laitteille tarkoitettua Appstoresta.

8.1 Ulkotilat

Kirjaston sisäänkäynnille johtava luiska on loiva, mutta talvella liukas. Luiskan reunoissa on käteen sopivat kaiteet molemmilla puolilla (Kuva 1). Sisäänkäynnille johtavia portaita on kaksi vierekkäin. Toisen portaikon molemmilla puolilla on kaiteet ja toisella portaikolla, ylös mennessä, vain vasemmalla puolella. Portaot eivät ole kovin pitkät ja keskellä portaita on tasanne.

Kirjaston edessä (luiskan vieressä) on kaksi bussipysäkkiä, jotka ovat eri bussilinjoille. Kirjaston viereen on mahdollista pysähtyä myös taksilla. Henkilöautolle on parkkipaikka kirjastorakennuksen takasivulla, josta pääsee suoraan luiskan kautta sisäänkäynnin eteen. Parkkipaikalla on myös varattu asiakkaille neljä vammaispysäköintipaikkaa.

Kuva 1. Sisäänkäynnille johtava luiska (Kuva: Laura Lahtinen)

Kirjastorakennukseen asiakkaat pääsevät sisälle yksistä ovista, joko luiskan tai portaitten kautta. Sisäänkäynnin ovien edessä on edusritilät, joita ei ole upotettu maahan, vaan ne ovat muutaman sentin korkuiset. Sisälle johtavat ovet ovat todella raskaita, ja voivat olla vaikeita avata kantamusten kanssa (Kuva 2). Ulko-ovien vieressä on kuitenkin automaattinen ovi, josta pääsee kulkemaan esimerkiksi pyörätuolilla. Automaattiovi aukeaa oven vieressä olevalla painikkeella. Painike on yhteydessä vahtimestarin työtilaan, josta ovea kontrolloidaan. Kesäisin automaattiovea pidetään auki ja siitä kulkee suurin osa kirjaston asiakkaista.

Kuva 2. Sisäänkäynti (Kuva: Laura Lahtinen)

Ulko-ovien jälkeen, ennen kirjaston aulatilaa oleva tuulikaappi on tilava ja kookas, ja siellä on hyvin tilaa kääntyä pyörätuolilla. Tuulikaapissa on myös mainosseinä, jota toisinaan asiakkaat saattavat jäädä katselemaan, ja näin ollen voivat olla muiden asiakkaiden tiellä.

8.2 Sisätilat

Suoraan ulko-ovista sisään tullessa, pääaulan vasemmalta puolelta, on vahtimestarin työtila. Se toimii eräänlaisena infopisteenä rakennukseen liittyvissä kysymyksissä. Kopin vieressä on vaatesäilö, jonka vieressä on ensimmäisen kerroksen asiakas wc-tilat, myös inva-wc. Pääaulassa, yläkertaan sijaitsevien portaiden alla, on asiakaskäyttöön varatut pyörätuoli, lastenrattaat sekä ostoskärryt (Kuva 3).

Kuva 3. Asiakaskäyttöön tarkoitettu pyörätuoli (Kuva: Laura Lahtinen)

Pääaulasta oikealla puolella on yleinen olotila, jossa asiakkaat voivat lukea päivän lehtiä sekä pääsevät kätevästi pistorasioiden äärelle. Olotila on erotettu muusta aulatilasta kasvien ja matalan seinän avulla.

Suurin osa asiakkaille tarkoitetuista lainaus- ja palautuspäätteistä, joita kirjaston ensimmäisessä kerroksessa on neljä ja musiikkiosastolla yläkerrassa yksi, ovat

liian korkealla esimerkiksi pyörätuolissa istuvalle asiakkaalle käyttää ilman apua. Yksi asiakaslainaus- ja palautuspääteistä on kokonsa puolesta muita päätteitä paljon matalampi, joten sen korkeus voi olla riittävä pyörätuoliasiakkaille (Kuva 4). Asiakaspalautus- ja lainauspääteillä voi asioida suomeksi, ruotsiksi sekä englanniksi. Tarvittaessa myös henkilökohtaista apua on saatavilla lainauspalvelussa, johon jonotetaan vuoronumeroilla.

Kuva 4. Asiakaspalautusluukut (Kuva: Laura Lahtinen)

Yleistä lukutilaa on lainaustiskin vieressä vasemmalla. Lukutila on periaatteessa vain tuoleja järjestettynä ympyrään selät vastakkain. Kirjaston päätiloista löytyy paljon lattiatilaa, eikä näkyviä kompastusvaaroja ole, mutta kirjaston asiakkaille varatut pöydät ja tuolit voivat välillä olla kulkuteiden tukkeena.

Kirjastossa on asiakkaille tietokoneita netin käyttöä varten, joko 30 minuutiksi kerrallaan tai varaamalla pidemmäksi ajaksi. Joillakin tietokoneista pääsee pelkästään PIKI-kirjastotietokantaan. Osa tietokoneista on sijoitettu korkean pöydän päälle, joihin ylettyäkseen pitää seistä. Kuitenkin jotkut tietokoneista on myös matalampien pöytien ääressä, joiden edessä on myös tuoli.

Tietopalvelu on sijoitettu keskelle kirjaston ensimmäistä kerrosta, asiakastietokoneiden viereen. Myös tietopalveluun jonotetaan vuoronumeroilla. Vuoronumerolai-

te ilmoittaa seuraavan numeron kuuluvalla ja helposti tunnistettavalla äänellä sekä numerotaululla.

Kuva 5. Valaistus aikuisten- ja lastenosaston kirjahyllyissä (Kuva: Laura Lahtinen)

Peremmällä kirjastorakennuksessa huomio kiinnittyy ensimmäiseksi sen akustiikkaan, joka ei ole paras mahdollinen, sillä pienetkin äänet kaikuvat ja puheensorina on kuuluvaa. Toinen huomion arvoinen asia on yleisötilojen valaistus. Se on suurimmaksi osin epäsuora ja mukava silmille. Pääosin valaistus on keinotekoisia, mutta seinien vierellä olevista ikkunoista tulee myös luonnonvaloa. Kaikki kirjahyllyt on erikseen valaistu, mutta valot itsessään eivät ole erityisen kirkkaat ja alimmat hyllyt jäävät puolihämärään (Kuva 5). Ilmanlaadussa ei ole huomattavaa vikaa.

8.3 Kirjastossa liikkuminen

Kirjaston lattiat on tehty kivilaatoista ja ne ovat tasaiset ja jokseenkin liukkaat. Kivilaatoista myös heijastuvat ympärillä olevat eri valonlähteet, mikä voivat aiheuttaa

näkövammaisille asiakkaille haastavia tilanteita. Ovet eri tiloihin ovat vaihtelevan levyisiä ja osa aivan liian kapeita pyörätuolille tai henkilölle, jolla on käytössä muita apuvälineitä liikkeessään. Esimerkiksi lastenosaston wc:n ovi on todella kapea. Samaa wc:tä käyttävät myös äidit, jotka haluavat vaihtaa lapsensa vaipan. Lisäksi oviaukoissa on matalat ja pyöristetyt kynnykset, ja ovet aukeavat ulospäin kahvojen avulla.

Yleisiin wc-tiloihin mentäessä liikunta- ja toimintarajoitteisella tai pyörätuolissa liikkuvalla henkilöllä voi olla vaikeuksia sulkea ovi, koska ovi on vedettävä kiinni sisäänpäin. Yleisiä wc-tiloja löytyy rakennuksen pääaulasta, yläkerrasta, kahvilan vierestä, sekä lastenosaston tietopalvelun vierestä. Inva-wc-tiloja on kaksi: ylä- ja alakerrassa. Myös ne aukeavat ulospäin.

Se osa kirjaston tiloista, joissa sijaitsee lastenosasto, kaunokirjallisuus ja osa tietokirjoista, on suurimmaksi osaksi avoin tila. Kirjaston muut tilat sen sijaan ovat sokkeloisia ja vaikeasti navigoitavia. Esimerkiksi kirjaston hiljainen lukusali on vaikeasti löydettävissä, jos ei jo tiedä missä se on. Suurin osa kirjaston kirjoista sijaitsee kuitenkin kirjaston keskellä olevassa suuressa pyöreässä tilassa. Tilan kirjahyllyt on laitettu muodostamaan käytäviä. Hyllyt ovat sopivalla etäisyydellä toisistaan, jolloin niistä muodostuvat käytävät ovat tarpeeksi leveitä. Käytävien ja yleisten kulkuväylien esteinä saattaa välillä olla tuoleja tai pöytiä.

Kirjaston toiseen kerrokseen on mahdollista päästä portailla tai hissillä. Portaiden molemmilla puolilla on kaiteet, jotka on valmistettu kuparista (Kuva 6). Ne voivat olla liukkaat pidellä. Portaat ovat lievästi kaarevat ja ne voivat olla vaikeakulkuiset esimerkiksi niille, joilla on käytössä vain yksi käsi. Hissi on tilava. Sen ovet ovat liukuovet, jotka aukeavat yhteen suuntaan ja painikkeet ovat sopivalla ulottuvuudella pyörätuolilla kulkevalle.

Kuva 6. Toiseen kerrokseen johtavat portaat (Kuva: Laura Lahtinen)

Rakennuksen toiseen kerrokseen päästyä aukeaa näkymäksi kirjaston pääaulan kupolikatto. Kupolin keskellä on pyöreä kattoikkuna ja kupolin reunaa kiertää ikkunoiden nauha. Seinää kiertää muutaman metrin levyinen käytävä, jossa on mm. näyttelyalue sekä Kirjastokahvila Metso. Kirjastokahvilan kohdalla käytävä levenee ja kahvilan tilat ovat kookkaat, mutta kirjastokahvilan pöydät ja tuolit voivat olla asiakkaiden jäljiltä sekaisin ja kulkuteiden tukkeena. Kahvilan yhdestä nurkasta voi katsella, suurien ikkunoiden kautta, kirjastoon johtavaan tuulikaappiin sekä ulos kirjaston pääovien eteen.

Toisen kerroksen käytävän varrella sijaitsevat ovet, jotka johtavat mm. musiikkiosastolle ja eri luentosaleihin sekä asiakas wc-tiloihin. Toisesta kerroksesta löytyy myös inva-wc, joka pidetään lukossa ja jonka avaimen saa kahviosta (alakerran wc:n avaimen saa vahtimestarilta).

Musiikkiosastolle johtavat kaksi ovea, jotka ovat suoraan yläkertaan johtavien portaiden vieressä. Ne ovat selkeästi käytettävissä ja kirjaston aukioloaikoina auki, mutta ne on suunniteltu oudosti: ovet ovat vierekkäin jättäen väliinsä kaistaleen seinää. Tämä saattaa vaikeuttaa pyörätuolin tai muun apuvälineen kanssa kulke- mista.

Musiikkiosastolla on yksi itsepalvelulainausautomaatti ja se sijaitsee ovista sisään tullessa heti vasemmalla. Musiikkiosasto on toteutettu samalla periaatteella kuin ensimmäinen kerros, eli kirjahyllyt muodostavat kulkutiet. Osat kulkuteistä voisivat olla leveämpiä. Myös valaistus on suurimmaksi osaksi toteutettu loisteputkivalaistuksella, mutta peremmällä seinän vieressä ikkunoista tulee luonnonvaloa. Keskellä musiikkiosaston kattoa on pieni kolmionmuotoinen kattoikkuna, josta tulee myös jonkin verran luonnonvaloa.

Musiikkiosastolle peremmälle mentyä löytyy myös äänieristettyjä musiikkihuoneita, joissa voi halutessaan soittaa pianoa tai kuunnella musiikkia. Huoneisiin johtavissa oviaukoissa on matalat kynnykset. Keskellä musiikkiosastoa on tietopalvelu ja palveluneuvontatiski, joiden vierestä löytyy tietokoneita verkkokirjastoon sekä Internetiin pääsyä varten. Osa tietokoneista on sijoitettu korkealle pöydälle, tarkoituksena on seistä niiden edessä. Toiset koneista taas ovat paljon matalampien pöytien päällä. Musiikkiosastolla on myös lehtienlukutila, jossa voi lukea musiikkiaiheisia lehtiä. Musiikkiosaston kirjahyllyjen päätyihin sijoitetut infotekstit on todella pienellä tekstillä kirjoitettu.

8.4 Kirjaston Internet-sivut

Tampereen kaupunginkirjaston Internet-sivustolla kerrotaan, kuinka verkkosivun suunnittelussa ja toteutuksessa on pyritty huomioimaan esteettömyysnäkökulma (Tampereen kaupunginkirjasto 3.11.2014). Sivustolla on myös lista, mitä erilaisia esteettömiä palveluita eri kirjastot Tampereella tarjoavat.

Sivuston tekstin kirjainkoko on aika pientä, mikä voi vaikeuttaa sivun tekstin lukua. Nopealla vilkaisulla etusivu vaikuttaa sekavalta ja on täynnä paljon eri asiaa. Käytetyt värit ovat suurimmaksi osin rauhoittavia, ja ne auttavat hahmottamaan sivuston asiat ja materiaalit toisistaan. Navigointi kirjaston Internet- sivustolla ei ole kovin vaikeaa, mutta tietyn asian löytäminen voi tuottaa vaikeuksia. Sivuston jokaiselta välilehdeltä löytyy paljon linkkejä toisille saman sivuston välilehdille, mikä voi sekoittaa asiakasta tämän yrittäessä navigoida kirjaston sivustolla.

Kaiken kaikkiaan sivustolla on paljon asioita, joissa voisi ottaa paremmin huomioon esimerkiksi sokeat tai huononäköiset. Sivustolla voisi olla ominaisuus, millä tekstiä voisi lukemisen lisäksi kuunnella. Tekstin koko ja fontin paksuus voisivat olla isommat. Myös etusivun sekavuuden voisi pelkistää ja tehdä helpommin hahmotettavaksi.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni johtopäätöksenä huomasin osissa havainnoinneistani, että en saavuttanut täydellistä ei-osallistuvaa havainnointia ja huomaamattani saatoin antaa oman tietämättömyyteni ja ennakkoluulojeni vaikuttaa tutkimukseen ja sen toteutukseen. Voi olla että minulta jäi huomaamatta sellaisia asioita, joihin vain liikunta- ja toimintarajoitteiset asiakkaat kiinnittävät huomionsa. Näin ollen mahdolliset ongelmakohdat tai hyvin toimivat ratkaisut saattoivat jäädä minulta oivaltamatta. Myös kokemattomuuteni liittyen liikkumis- ja toimintakyvyttömiä maailmaan saattoi vaikuttaa osittain havainnointiini, kuten kuinka vaikeita jotkin minulle arkipäiväiset asiat voivat olla heille.

Parannuksen kohteita havaitsin jonkin verran. Lastenosastolla huomasin, että leikinurkkausta ei ole eristetty muusta lastenosastosta mitenkään, joten siellä leikin lomassa aiheutuva melu voi aiheuttaa kuulovammaisille asiakkaille ongelmatilanteita. Myös nurkkauksesta löytyvät lelut ja niiden jättäminen minne sattuu voi olla haitallista asiakkaille. Mielestäni lastenosaston leikinurkkauksen voisi rajata jottenkin ja myös lelujen siistimisestä leikkien jälkeen tulisi pitää huolta.

Toinen ongelmakohta, johon kiinnitin huomion oli se, että hätätilanteessa eri kulku- teiden esteet ja rakennuksen peremmällä sijaitsevien tilojen yleinen vaikeaselkaisuus voi hidastaa liikunta- ja toimintaesteisten asiakkaiden nopeaa ulos pääsyä. Ulospääsy tulisi selkeyttää paremmilla kylteillä tai esimerkiksi lattiaan piirrettyjen nuolien avulla. Nuolia voisi soveltaa myös eri osastojen löytämisen helpottamiseksi. Myös se, että rakennuksessa on vain yhdet ovet asiakaskäytössä, saattaisi lisätä hätätilanteessa tapahtuvaa kaaosta.

Kirjastoon johtava luiska on juuri sopivalla sijainnilla, kun ihmisiä tulee busseista ulos. Tästä syystä suurin osa heistä, jotka tulevat kirjastoon, käyttää luiskaa. Kirjaston asiakkaat, jotka voisivat käyttää myös pidemmällä sijaitsevia portaita, saattavat olla tiellä, kun liuskaa tarvitsevat asiakkaat haluaisivat kulkea siitä. Huomasin myös, että luiska on vain osittain katon alla suojassa. Se osa luiskasta, joka on paljaana, kerää talvella ison kasan lunta ja jäätä. Luiskan keskelle kerääntyvää lunta ei aina raivata heti pois. Vaikka lumikasa ei tuki luiskaa kokonaan, pienentää

se kuitenkin huomattavasti kulkutietä. Talvella luiskan kunnosta tulisi huolehtia tarkkaan, sillä sitä käyttävät iso osa kirjaston asiakaskunnasta.

Lisäksi havainnoin, että useat kirjaston tietopalvelutiskeistä ovat tarpeeksi matalia, jotta niissä pystyy pyörätuoliasiakas asioimaan hyvin. Kuitenkin tiski voi olla liian matala niille, joilla on esimerkiksi selkävaivoja tai muita ongelmia kumartumisen kanssa. Tiskien eteen voisi laittaa tuoleja, joihin esimerkiksi selkäongelmia omaavat asiakkaat voivat istua.

Pohdin myös, että ainakin inva-wc-tilojen ovet saisivat olla joko automaattisesti perässä sulkeutuvia tai sisäänpäin aukeavia. Tällöin esimerkiksi pyörätuolissa oleva asiakas saisi oven itse työnnettyä kiinni. Lisäksi mielestäni se, että inva-wc:n ovet ovat lukittuja ja niitä varten pitää hakea avain vahtimestarilta (yläkerrassa kahvioista), voi on nöyryyttävää asiakkaalle.

Löysin uuden ongelman, kun yritin katsoa kirjaston tiloja ensikertalaisen silmin. Kirjaston päätilassa sijaitsevien kirjahyllyjen sijoitus puolikaareen seinän muotojen mukaan, aiheuttaa epäselvyyttä mistä tietokirjat ja kaunokirjallisuus löytyy. Ei ole selkeää kuinka kirjastossa pitäisi suunnistaa, jotta löytäisi jonkin tietyn kirjan. Sen sijaan on mentävä lähemmäs hyllyjä, jotta tietäisi mitä hylly sisältää. Hyllyjen päihin laitettut infotekstit hyllyn kirjojen luokituksesta ovat pienellä tekstillä ja niiden päissä olevat lamput peittävät tekstin etäisyydeltä katsottuna. Musiikkiosastolla huomasin saman ongelman. Siellä tekstit ovat myös liian pienellä ja kunnon käsityksen osastosta halutessaan, pitää kulkea tilassa ja katsella hyllyjä lähempää. Ratkaisuksi ehdottaisin suurempia ja helpommin havaittavampia kylttejä, jotka kertovat mistä löytyy esimerkiksi dekkarit, englanninkielinen kaunokirjallisuus, nuotit tai koirista kertova tietokirjallisuus.

Vaikka itse näen kirjahyllyjen sijoituksen vain huonona asiana, voi taustalla olla myös syynä ns. impulssi ostos. Saadaan asiakas kiertämään mahdollisimman paljon kirjaston tiloja, ja näin mukaan voi tarttua muutakin kuin minkä vuoksi kirjastoon alun perin lähdettiin.

Kappaleessa Havainnoinnin tulokset kerroin VirtualTampere palvelusta, jossa voi katsella panoraamakuvia Tampereen kaupungin eri kohteista. Se oli mielestäni todella hyvä löytö ja sitä voisi soveltaa esteettömyys asioihin. Jos esimerkiksi toi-

minta- tai liikuntavaikeuksia omaava henkilö haluaa käydä kohteessa, josta sivustolla löytyy kuvia, voi hän tarkistaa etukäteen millaiset tilat sieltä löytyvät ja kuinka hän pääsee niissä kulkemaan.

LÄHTEET

A 10.9.1999/895. Maankäyttö- ja rakennusasetus.

Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Helsinki: Akatiimi. 218-224

Apparelyzed. 2013. Definition of a Wheelchair. [Verkkosivu]. United Kingdom: Simon Roulstone. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: <http://www.apparelyzed.com/wheelchair.html>

Autio, A. 26.4.2013. Suomen Design for All -verkosto. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.10.2014]. Saatavana: <http://www.thl.fi/fi/aiheet/tietopakettit/sahkoisten-palveluiden-saavutettavuus/suomen-design-for-all-verkosto>

EDeAN. 2007. What is the European Design for All e-Accessibility Network EDeAN. [Verkkosivu]. Technical University of Cluj-Napoca, Romania: EDeAN Secretariat. [Viitattu 10.10.2014]. Saatavana: <http://www.edean.org/central.aspx?sld=641160132713231259530&neID=341&neTa=60&tbid=0&lrID=2&oldUIID=a15991012&acID=1&lanID=1&resID=1&assID=99&inpID=3&disID=1&famID=3&skinID=3>

Edilex. 18.9.2014. Rakentamismääräykset.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 83.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hurnasti, T. 3.2.2006. Housing Enabler. [Verkkosivusto]. Stakes: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. [Viitattu 26.10.2014]. Saatavana: www.invalidiliitto.fi/files/attachments/housing_enabler.ppt

Ikonen, J. Ei päiväystä. Esteettömyys kirjastoissa. [Verkkosivu]. Verkko haltuun! [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: http://www.verkkohaltuun.fi/vinkkejä_ja_valineita/esteettomyys_kirjastoissa

Inspirans Oy. 2009. Laadullinen tutkimus. [Verkkosivusto]. Helsinki: Inspirans Oy. [Viitattu 18.1.2015]. Saatavana: <http://www.inspirans.fi/laadullinen-tutkimus>

Invalidiliitto ry. 2010. Esteettömyys. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: <http://www.esteeton.fi/portal/fi/tieto-osio/esteettomyys/>

Iwarsson, S. 26.10.2014. The Enabler Web Site. [Verkkosivusto]. [Viitattu 26.10.2014]. Saatavana: <http://www.enabler.nu/>

- Kajaanin ammattikorkeakoulu. Ei päiväystä. Tutkimusongelmat. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.1.2015]. Saatavana: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Tutkimusongelmat>
- Koivu, H. 1999. Kaikenkuuloisille! Kuulovammaisten huomioonottaminen tilojen ja toimintojen suunnittelussa. [Verkojulkaisu]. Kuulonhuoltoliitto ry. [Viitattu 2.10.2014]. 8-9. Saatavana: http://www.kuuloliitto.fi/document.php?DOC_ID=62&SEC=6254bfbe411a816bb011cd7d1b1473a3&SID=1
- Kulttuuria kaikille. 16.10.2014. [Verkkosivusto]. Helsinki. [Viitattu 16.10.2014]. Saatavana: <http://www.kulttuuriakaikille.info/etusivu>
- Kuuloliitto ry. 2009. Erilaiset kuulovammat. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- L 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki.
- L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- L 4.12.1998/904. Kirjastolaki.
- L 5.2.1999/132. Maankäyttö- ja rakennuslaki.
- Merriam-Webster. 2014. Acoustics. [Verkkosivu]. An Encyclopædia Britannica Company. [Viitattu 16.10.2014]. Saatavana: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/acoustics>
- Nielsen, G. & Irvall, B. 2005. Esteetön kirjasto. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 2.10.2014]. 3. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/esteettomyys/esteeton_kirjastonkaytto.pdf
- Näkövammaisten Keskusliitto ry. Ei päiväystä. Näkövammaisuuden määrittäminen. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/maaritys>
- Opetusministeriö. 2009. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/linjaukset_ja_hankkeet/Liitteet/Tiivistelma.pdf

- Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas – mitä, miksi, miten. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 2.10.2014]. 1-2, 4. Saatavana: http://www.esteeton.fi/files/attachments/esteettomyysopas_pdf.pdf
- Puusa, A. & Juuti, P. 2011a. Laadullisen lähestymistavan yleistyminen kulttuurinäkökulman myötä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansaprint Oy, 31
- Rakennustieto Oy. 2011. Esteetön rakennus ja ympäristö - suunnitteluopas. Helsinki: Rakennustietosäätiö RTS, 8, 10-12, 32.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro, 35
- Sarvimäki, A., Heimonen, S. & Mäki-Petäjä-Leinonen, A. (toim.) 2010. Vanhuus ja haavoittuvuus. Helsinki: Edita
- Stakes. 24.1.2005. Suomen Design for All –verkosto. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.10.2014]. Saatavana: http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/parhaatkaytannot/kansalaisten_valmiudet/fi_FI/1104927846376/index.html
- Tampereen kaupunginkirjasto. 3.11.2014. Etusivu. [Verkkosivusto]. Tampere. [Viitattu 27.11.2014]. Saatavana: <http://kirjasto.tampere.fi/>
- Turvallinen kaupunki. 2014. Kaikille avoin kaupunki: Esteettömyys. [Verkkosivu]. Helsinki: Aalto yliopisto. [Viitattu 2.10.2014]. Saatavana: <http://www.turvallinenkaupunki.fi/turvallisuusteemat/sosiaalisesti-turvallinen-elinymparisto/suunnittelun-suuntaviivoja/kaikille-avoin-kaupunki/esteettomyys>
- Töttö, P. 2004. Syvällistä ja pinnallista. teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 9-20.
- Verhe, I. 1996. Selkeä ympäristö: Näkövammaisille soveltuvan toimintaympäristön suunnittelu. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, 24-25.
- VirtualTampere. 14.11.2014. Virtuaalinen Tampere matkailijalle ja asukkaalle. [Verkkosivu]. Tampere: JJ-Net Group Oy. [Viitattu 12.3.2015]. Saatavissa: <https://www.virtuالتampere.com/>

LIITTEET

LIITE 1

Kulttuuria kaikille
Kultur för alla
Culture for All

KULTTUURIKOHTEIDEN ESTEETTÖMYYDEN TARKISTUSLISTA

Tarkistuslista on tehty vuonna 2004. Se on tarkoitettu avuksi kulttuurikohteen saavutettavuuden arvioimiseen etenkin liikkumis- tai toimimisesteisten ihmisten kannalta. Mahdolliset kysymykset voi mielellään osoittaa Kulttuuria kaikille -neuvontaan. Yhteystiedot ovat kyselyn lopussa.

Tarkistuslistan osiot:

- A. Tiedotus
- B. Rakennuksen ja ympäristön saavutettavuus ja esteettömyys
- C. Yleiskatsaus rakenteellisiin yksityiskohtiin, turvallisuuteen ja suunnistautumiseen
- D. Saavutettava esitys
- E. Saavutettava näyttely
- F. Tietokone, video ja muu audiovisuaalinen viestintä
- G. Strategia

	Kyllä	Ei
--	-------	----

A. Tiedotus

1. Saavutettava tiedotus		
– Käytetäänkö tiedotuksessa eri tiedotusväyliä?		
– Soveltuuko Internet-sivu myös näkövammaisten ihmisten käyttöön?		
– Ovatko keskeisimmät tiedot selvästi ja helposti luettavissa?		
– Onko tiedotus selkokielistä/helposti ymmärrettävää?		
2. Saavutettavuudesta ja esteettömyydestä tiedottaminen		
– Löytyvätkö saavutettavuustiedot Internet-sivuilta?		
– Sisältääkö muu tiedotus tiedot saavutettavuudesta?		
– Onko saavutettavuudesta kertovaa esitettä/opaslehtistä?		
– Tiedotetaanko saavutettavuudesta muulla tavoin?		

B. Rakennuksen ja ympäristön saavutettavuus ja esteettömyys

1. Rakennukseen saapuminen

– Onko sisäänkäynnin luona auton pysähtymispaikka?		
– Onko vammaispysäköintipaikkoja?		
– Onko vammaispysäköintipaikkoja riittävän monta rakennuksen kokoon nähden?		
– Sijaitsevatko vammaispysäköintipaikat lähellä sisäänkäyntiä?		
– Onko sisäänkäynnin luo johtava kulkuväylä esteetön?		

2. Sisääntulo

– Onko rakennukseen portaaton sisäänkäynti?		
– Onko mahdollinen luiska toteutettu määräysten mukaisesti?		
– Onko mahdollinen hissi/tasonostin suunniteltu määräysten mukaisesti?		
– Onko ovien edessä pyörätuolin kääntösäteen vaatimaa vapaata tilaa? (Kääntymistilan vähimmäiskoko on noin 1500 x 1500 mm).		
– Onko mahdollinen portaiden edusritilä upotettu maahan/lattiaan?		
– Pystyykö pyörätuolin käyttäjä avaamaan oven ja kulkemaan siitä?		
– Onko liikkuminen turvallista?		

– Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		
– Avustaako henkilökunta tarvittaessa esim. ovissa kulkemisessa tai istumapaikalle siirtymisessä sekä tarjoaako saatavilla olevia apuvälineitä?		

3. Rakennuksessa liikkuminen

– Onko tarjolla apuvälineitä liikkumiseen, kuten pyörätuolia, rollaattoria tai lastenrattaita?		
– Onko kaikkiin tiloihin esteetön pääsy (ei portaita/porrasaskelmia)?		
– Onko mahdollinen luiska toteutettu määräysten mukaisesti?		
– Onko mahdollinen hissi/tasonostin suunniteltu määräysten mukaisesti?		
– Onko jokaiseen tilaan johtavista ovista vähintään yksi pyörätuolikelpoinen?		
– Onko ovien edessä riittävästi esim. pyörätuolin kääntösäteen vaatimaa vapaata tilaa? (Kääntymistilan vähimmäiskoko on noin 1500 x 1500 mm).		
– Onko liikkuminen turvallista?		
– Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		

4. Liikkuminen ulkona ja rakennusten välillä

– Ovatko kulkuväylät esteettämiä?		
– Onko liikkuminen turvallista?		
– Onko suunnistautumisen helppous ja luontevuus huomioitu kulkureittien suunnittelussa?		

5. Rakennuksessa oleskelu

– Onko jokaisella henkilökuntaan kuuluvalla tiedossaan perusasiat tarjolla olevista apuvälineistä ja palveluista?		
– Osaako jokainen henkilökuntaan kuuluva tarvittaessa avustaa liikkumis- tai toimimisesteistä asiakasta?		
– Onko ääniympäristö hyväksyttävä (ei taustamelua tai kaikuisuutta)?		
– Onko liikkumisesteisille käyttäjille soveltuvia WC-tiloja?		
– Onko naulakkotiloissa ripustimia, joihin ulottuu matalalta (esim. lapset tai pyörätuolista käsin)?		
– Onko yleisötiloissa riittävästi istuinpaikkoja?		
– Onko ainakin osa palvelutiskistä sopivan korkuinen pyörätuolin käyttäjälle, onko palvelutiskissä induktiosilmukka tai muu kuulemisen apuväline?		
– Onko yleisötilojen valaistus riittävä, mutta häikäisemätön?		
– Onko ilmanlaatu hyväksyttävä?		
– Ovatko sisätilat savuttomia?		

6. Paloturvallisuus

– Onko rakennuksessa myös visuaalisia palohälyttimiä?		
– Onko liikkumisesteisten ihmisten ilman apua mahdollista päästä ulos varauloskäyttävien kautta tai siirtyä toiseen palo-osastoon?		

C. Yleiskatsaus rakenteellisiin yksityiskohtiin, turvallisuuteen ja suunnistautumiseen

1. Kulkuväylät

– Ovatko kulkuväylät luistamattomia, kova- ja tasapintaisia sekä ilman ylitettäviä reunakiviä/kynnyksiä?		
– Ovatko kulkuväylät tasaisia ilman tasoeroja?		
– Onko portaiden ohella olemassa vaihtoehtoinen reitti, jossa on luiska?		
– Noudattavatko tasoerot ja luiskat suosituksia?		
– Onko valaistus hyvä?		
– Hoidetaanko lumi- ja hiekoitustyöt asianmukaisesti?		
– Onko liikkuminen turvallista?		
– Onko suunnistautumisen helppous huomioitu suunnittelussa?		

2. Luiskat

– Ovatko kaltevuus ja pituus normien mukaiset? (Suomessa hyväksytään rakennusmääräyksissä kaltevuus 1:12,5. Pitkissä luiskissa on oltava lepotasot.)		
– Onko luiska varustettu reunoilla? (Estävät pyörätuolin/rollaattorin ajautumisen ulos luiskasta.)		
– Onko luiskan kummallakin puolella käsijohteet?		

– Onko pinnoite luistamaton?		
------------------------------	--	--

3. Hissi

– Onko hissin pohjan pinta-ala vähintään 1100 x 1400 mm (ovi lyhyellä sivulla)?		
– Onko hissin edustalla riittävästi kääntymistilaa esim. pyörätuolille?		
– Pystyykö pyörätuolin käyttäjä avaamaan oven ja kulkemaan siitä?		
– Onko hissin kutsu- ja käyttöpainikkeet sijoitettu myös pyörätuolin käyttäjän kannalta sopivasti?		
– Onko painikkeet sijoitettu ja muotoiltu siten, että numerot/kirjaimet ovat selvästi luettavissa - myös pistekirjoituksella tai kohokirjaimin ja -numeroin?		

4. Ovet

– Ovatko ovet joko sarana- tai liukuovia (pelkkiä pyöröovia ei saa olla)?		
– Onko ovi riittävän leveä rollaattorille tai pyörätuolille?		
– Onko ovi kynnyksetön (tai kynnyks on matala ja pyöristetty)?		
– Onko oven luona vapaata tilaa, jotta pyörätuolista käsin ylettyy ovenkahvaan?		
– Onko raskas ovi varustettu automaattisella ovenavaajalla?		
– Ylettyykö avauspainikkeeseen helposti myös pyörätuolista?		
– Onko avauspainike sijoitettu niin, ettei avautuva ovi tule päälle?		

– Onko automaattiovi varustettu liikkeenpysäyttimellä/tunnistimella?		
--	--	--

5. Liikkumisesteisille käyttäjille soveltuvat wc-tilat

– Onko ovi ilman kynnystä, vähintään 850 mm leveä ja onko oven sisäpuolella lankavedin, josta saa vedettyä oven perässään kiinni?		
– Onko kääntymiseen vapaata lattiatilaa 1500 ja wc-istuimen vierellä 900 mm, sekä takana 300 mm vapaata tilaa?		
– Onko wc-istuimen kummallakin puolella ylös- ja alasnostettava tukikaide?		
– Ovatko pesuallas ja muu varustelu sopivalla korkeudella myös pyörätuolin käyttäjälle?		

6. Turvallinen liikkuminen

– Onko lasiovissa (tai muissa suurissa lasipinnoissa, joihin voi törmätä) havaitsemista auttavat merkinnät silmien tasolla?		
– Onko portaiden alku- ja loppupää merkitty värikontrastilla?		
– Onko portaikon kummallakin puolella käsijohteet?		
– Alkaako käsijohde noin 300 m ennen porrasaskelmia ja päättyy noin 300 m askelmien jälkeen?		
– Ovatko kulkuväylällä olevat muut esteet merkitty kontrastiväreillä (valoisuuskontrastilla tai siten, että ne voidaan havaita valkoisella kepillä)?		
– Onko sisätilojen värit valittu niin, että se ei luo harhaanjohtavia syvyysvaikutelmia?		

7. Suunnistautumista helpottavat toimenpiteet

– Onko pohjaratkaisu helposti hahmotettavissa, yksinkertainen ja looginen?		
– Selventävätkö värit ja valaistus ympäristöä?		
– Ohjaavatko kulkuväylät tärkeiden kohteiden kuten esimerkiksi sisäänkäynnin tai palvelutiskin luokse?		
– Onko käytetty suunnistautumismerkkejä/-kohtia (yksityiskohtia, joihin huomio kiinnittyy niiden värin/muodon, äänen tai tuoksun vuoksi)?		
– Onko sisäänkäynnin luona selkeitä opastetauluja tai pienoismalleja?		
– Onko opastekylttejä ja pienoismalleja, joita voi tunnustella käsin?		
– Onko täydentävää suullista tiedotusta?		
– Onko mukaan otettavaa opaskarttaa?		
– Onko tunnusteltavaa opaskarttaa eli kohokarttaa?		
– Onko ääniin perustuvaa tai suullista suunnistautumisopastusta?		
– Ovatko kulkureittiopasteet ja ovikyltit selkeitä?		
– Onko opasteissa symbolitunnukset?		
– Onko opastekyltit asetettu säännönmukaisesti samalla tavalla ja niin, että ne ovat helposti havaittavissa?		
– Onko opastekyltit asetettu niin, että sekä seisova – myös heikkonäköinen – että pyörätuolissa istuva ihminen pystyvät lukemaan ne?		

D. Saavutettava esitys

1. Esitystä koskeva kirjallinen materiaali

– Onko tekstikoko suuri ja selkeä?		
– Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
– Onko kirjallinen materiaali muodoltaan ja kooltaan helposti käsiteltävää?		
– Onko materiaalia myös muussa muodossa kuin mustavalko-tekstinä (pistekirjoituksella, isokirjoituksella)?		

2. Suullinen informaatio

– Voidaanko eri kävijäryhmille tarjota sovellettua informaatiota (esimerkiksi kuvailutulkkauksia, viittomakielistä tai selkokieltä informaatiota)?		
– Onko käytettävissä kuulon apuvälineitä?		

3. Liikkuminen, oleskelu, esityksen seuraaminen tai esiintyminen

– Onko aula- ja lämpiötilat rakennettu niin, että pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa on tilaa liikkua ja kääntyä? (Kääntymiseen tarvittava vapaa tila on noin 1500 mm x 1500 mm)		
– Onko aula- ja lämpiötiloissa tukevia ja korkeahkoja istuimia yleisön käyttöön?		
– Onko katsomotiloissa pyörätuolipaikkoja useissa valinnaisissa kohdissa?		
– Onko pyörätuolipaikan vieressä paikka avustajalle/seuralaiselle?		
– Pääseekö näyttämölle/puhujakorokkeelle/pukuhuoneisiin/wc-tiloihin pyörätuolilla?		

– Onko yleisötilojen yhteydessä maadoitettuja pistorasioita, esim. sähköpyörätuolin tai hengityskoneen käyttöä varten?		
– Onko näyttämö- ja katsomotiloissa induktiosilmukkaa (kuulovahvistinta) tai vastaavaa kuulon apuvälinettä?		
– Onko esityksessä tekstitulkkausta?		
– Onko esityksessä tulkkausta viittomakielelle tai viitottua puhetta?		
– Onko esiintyjä (tai esim. viittomakielen tulkki) valaistu niin, että kasvot eivät jää pimentoon?		
– Onko esityksessä kuvailutulkkausta?		
– Onko saatavilla esimerkiksi juoniselostuksia ja librettoja pistekirjoituksella tai muissa vaihtoehtoisissa muodoissa?		
– Onko tarjolla lainakiikareita tai suurennuslasia?		
– Voiko esimerkiksi lavastukseen tutustua eri aistien (eli näkö, kuulo, tunto, haju) avulla - esim. näkövammaiset ihmiset ennen esitystä?		
– Pääseekö avustaja esitykseen maksutta?		

E. Saavutettava näyttely

1. Näyttelytiedotus

– Onko tiedotus sekä kirjallista että suullista?		
--	--	--

2. Näyttelyn kirjallinen materiaali

– Onko tekstikoko suuri ja selkeä?		
– Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
– Onko teksti- ja opastekyltit asetettu säännönmukaisesti samalla tavalla ja niin, että ne ovat helposti löydettävissä?		
– Onko teksti- ja opastekyltit asetettu niin, että sekä seisova että pyörätuolissa istuva ihminen pystyvät lukemaan ne?		
– Onko teksti- ja opastekyltit asetettu niin, että valo osuu niihin hyvin eivätkä ne jää esimerkiksi lukevan ihmisen varjostamiksi?		
– Onko pistekirjoituksella kirjoitettuja tekstejä?		

3. Näyttelyluettelo

– Onko teksti helposti ymmärrettävää/selkokieltä?		
– Onko teksti selvästi luettavaa?		
– Onko luettelo muodoltaan ja kooltaan helposti käsiteltävä?		
– Onko luettelo saatavissa myös muussa muodossa kuin mustavalkotekstinä (sähköisesti, pistekirjoituksella, isokirjoituksella)?		

4. Suullinen informaatio

– Voidaanko eri kävijäryhmille järjestää omia opastuksia (esimerkiksi näkövammaisille, viittomakielisille, kuurosokeille, kehitysvammaisille ihmisille)?		
– Onko opastetuilla kierroksilla käytettävissä kannettavia kuulon apuvälineitä?		

– Onko ääniteopastuksia?		
– Onko ääniteopastuksissa erikseen näkövammaiset ihmiset huomioiva, kuvailua sisältävä, äänite?		
– Onko ääniteopastuksissa erikseen kehitysvammaiset ihmiset huomioiva selkokielinen äänite?		
– Onko äänitteen kuuntelu riittävän helppoa (löytävätkö myös näkö- tai kehitysvammaiset ihmiset oikeat painikkeet)?		

5. Näytteillepanon ratkaisut

– Onko vitriinit/näyttelyseinämät sijoitettu niin, että pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa on tilaa liikkua ja kääntyä? (Kääntymiseen tarvittava vapaa tila on noin 1500 x 1500 mm.)		
– Onko esineet/teokset sijoitettu sellaiselle korkeudelle, että myös pyörätuolin käyttäjät ja lapset näkevät ne?		
– Ovatko vitriinit rakenteeltaan sellaisia, että niiden äärelle pääsee pyörätuolilla (vapaata jalka- ja polvitilaa)?		
– Onko mahdollista päästä hyvin lähelle ja katsoa läheltä esineitä?		
– Löytyykö selventäviä kuvia esineistä, joiden lähelle ei pääse tai jotka ovat hyvin pieniä?		
– Onko valaistus hyvä (esimerkiksi häikäisyä ei ole)?		
– Voiko valaistusta säätää?		
– Onko esineisiin lupa koskea?		
– alkuperäisesineisiin?		
– pienoismalleihin?		

– jäljennöksiin?		
– kohokuvaan?		
– Onko suullista tietoa saatavilla muun tiedon, esim. tekstien, tueksi?		
– Onko näyttely helposti ymmärrettävissä ja konkreettinen (esimerkiksi esineet sijoitettu luonnolliseen ympäristöönsä tai suhteutettuna tuttuihin esineisiin)?		
– Voiko näyttelyyn tutustua eri aistein (näkö, kuulo, tunto, ha-ju)?		

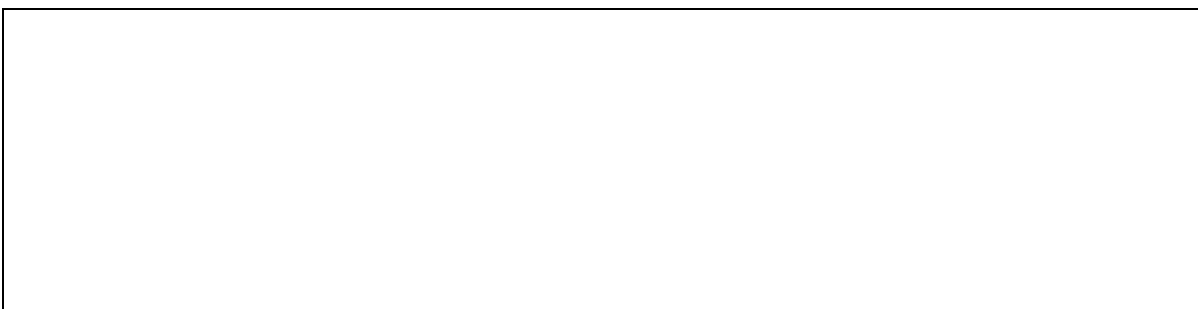
F. Tietokone, video ja muu audiovisuaalinen viestintä

– Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tekstitettyjä?		
– Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tulkattuja viittomakielelle?		
– Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä kuvailutulkattuja?		
– Ovatko videot ja muu audiovisuaalinen viestintä tehty helpotajaiseksi?		
– Onko elokuvien, videoiden ym. katselutilassa kuulon apuvälineitä (induktiosilmukka tai vastaava)?		
– Onko mahdolliset tietokoneet sijoitettu siten, että niiden ääreen pääsee pyörätuolilla (sopiva korkeus sekä pöytätason alla vapaata jalka- ja polvitilaa)?		
– Onko jokin tietokoneista näkövammaisen ihmisen käyttöön soveltuva (varustettu ruudunsuurensohjelmalla, puhesyntetisaattorilla, pistekirjoitusnäytöllä)?		

G. Strategia

– Onko organisaation johtotasolla sitouduttu saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioimiseen?		
– Ovatko saavutettavuuden ja esteettömyyden parantamiseksi tehtävät toimenpiteet otettu mukaan toimintasuunnitelmaan ja talousarvioon?		
– Onko toimenpidesuunnitelma aikataulutettu?		
– Onko henkilökunnalle järjestetty koulutusta?		
– Onko saavutettavuus- ja esteettömyysasioille nimetty vastuuhenkilöä?		
– Onko pääsymaksuissa huomioitu pienituloiset, ja onko vammaisen ihmisen avustajan sisäänpääsy maksuton?		
– Onko yhteydenpitoa vammaisia, vanhuksia tai muita asiakasryhmiä edustaviin tahoihin?		

Huomioita

Lisätietoa

Yksityiskohtaista tietoa esimerkiksi rakennusmääräysohjeista on saatavilla Invalidiliiton esteettömyys-sivuilta: <http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/>

Kulttuurin ja taiteen saavutettavuudesta lisätietoa tarjoaa

Kulttuuria kaikille -palvelu

Valtion taidemuseo/Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys
Kaivokatu 2, FIN-00100 Helsinki

sari.salovaara(a)fng.fi

(09) 1733 6378, 040 5078660

www.kulttuuriakaikille.fi